

Павленко Ю. Г. Роль музеїв педагогічного профілю в реалізації сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів / Ю. Г. Павленко // Проблеми освіти : зб. наук. праць. – Другий спец. випуск : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. [“Формування духовно-моральних цінностей та професійного становлення молоді в сучасних соціокультурних умовах”], (Вінниця, 19–21 жовт. 2005 р.) / Наук.-метод. центр вищої освіти Мін-ва освіти і науки України, Вінницький соц.-економ. інститут Відкритого міжн. ун.-ту розвитку людини “Україна”. – К., 2005. – С. 349 – 353.

УДК 371.13:371.622

Ю.Г. Павленко

*Полтавський державний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава*

РОЛЬ МУЗЕЇВ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ В РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Музеї педагогічного профілю збирають, зберігають, вивчають та популяризують пам'ятки, які мають органічний зв'язок із педагогічною практикою (діяльністю), освітньою галуззю, педагогічними науками й (що особливо важливо) володіють широкими можливостями навчання, виховання та професійного становлення майбутніх учителів. Завдяки цьому вони заслуговують на увагу не лише в музейному, а й в освітянському просторі. Важливу роль музеїв педагогічного профілю варто визнати поряд з іншими соціально-культурними закладами: храмами, театрами, бібліотеками, школами, університетами. Це цілісне особистісно-орієнтоване середовище, яке створює сприятливі умови для успішної організації педагогічного процесу, це один із засобів реалізації сучасних підходів до вищої професійно-педагогічної освіти.

Теоретики і практики гуманістичної концепції освіти (Є.П. Белозерцев, Є.В. Бондаревська, А.А. Вербицький, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, В.А. Сластьонін, В.О. Сухомлинський) розглядають підготовку майбутніх учителів із позиції культурологічного, цілісно-інтеграційного, аксіологічного, діяльнісного підходів тощо. Величезний потенціал музеїв педагогічного профілю в цьому контексті залишається майже не вивченим і тому донині не реалізується повною мірою.

Перспективність взаємодії музеїв і вчителів підкреслюється в працях відомих науковців: О.Г. Бойка, О.Г. Ванслової, Є.Є. Герасименко, Б.А. Столярова, М.Ю. Юхневич. Саме вони стоять у витоків музейно-педагогічного підходу, що реалізується в процесі співпраці музейних та освітніх закладів. Дослідники діяльності музеїв педагогічного профілю (О. Беца, Н. Ганнусенко, М. Заїрова, А. Кирпач, С. Мелик-Нубаров, Ю. Омельченко, Г. Осадчий, В. Тригубенко) наголошують на багатовекторності музейної роботи, яка спроможна створити умови для особистісного та

професійного розвитку майбутніх учителів, змістовно збагатити психолого-педагогічну підготовку, удосконалити дидактично-методичні аспекти навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу тощо.

Виходячи з того, що музейні колекції педагогічного профілю, трансформують і генерують світоглядні, історичні, культурно-педагогічні та професійно-значущі цінності, мають велике пізнавальне, наукове і виховне значення, маємо на меті обґрунтувати роль музеїв педагогічного профілю в реалізації сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів: культурологічного, цілісно-інтеграційного, аксіологічного, середовищного, діяльнісного, акмеологічного та музейно-педагогічного, який знаходиться ще на стадії становлення.

Культурологічний підхід розглядається вченими (Є.В. Бондаревською, Н.Є. Воробйовим, Є.Ю. Захарченко, В.К. Суханцевим, Т.В. Івановою, Л.Г. Настенко, І.Ф. Ісаєвим) як основа розвитку системи професійної підготовки майбутніх учителів, її гуманізації. Він забезпечує багатовимірне тлумачення сутності культурологічних проблем і компонентів вищої педагогічної освіти, орієнтує освітню галузь на оптимізацію процесу передачі культурно-історичного досвіду, на взаємозбагачення та взаєморозвиток людини та культури.

Науковці вказують на численні переваги формування нових поколінь педагогів у культурному середовищі. Не заперечуючи ролі спеціальної підготовки майбутнього вчителя, вони роблять акцент на розвитку його загальної та педагогічної культури, яка залишається важливим чинником сучасної професійної підготовки педагогів.

На нашу думку, усі напрямки діяльності музеїв педагогічного профілю можна розглядати як форми реалізації контактів майбутніх учителів з явищами культури, передусім професійно-педагогічної. Музейний вплив забезпечує наступність у педагогічній практиці, адже кожне нове покоління вчителів у своїй діяльності спирається на здобутки попередників, далі відбувається актуалізація власного досвіду, відкривається шлях до творчості в професійній діяльності.

Культурологічний підхід у процесі професійної підготовки майбутніх учителів визначає місце музеїв педагогічного профілю як культурно-педагогічного феномену, характеризує їхню роль у залученні нового покоління вчителів до професійно-педагогічної культури, у розумінні нового гуманістичного ідеалу, у відчутті відповідальності за формування дитячої особистості. Він дозволяє прослідкувати діалектику традиційного та інноваційного в просторі професійної діяльності сучасного вчителя.

Державна національна програма “Освіта”: Україна ХХІ століття” орієнтує на інтегровані курси, структурування знань як засобу цілісного розуміння та пізнання світу. Тобто впровадження **цілісно-інтеграційного підходу** визнано одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти.

Засоби музеїв педагогічного профілю володіють можливостями реалізації цілісно-інтеграційного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів. Об’єднуючи безліч предметних галузей, важливих у професійному становленні

педагога, вони надають студенту перспективи отримання інтегрованої професійної підготовки: дозволяють вийти за межі вузькопредметності педагогічної освіти, зберегти природну цілісність картини світу, культури й галузі трудової діяльності, забезпечити цілісний розвиток особистості майбутнього вчителя.

Цілісно-інтеграційний підхід розкриває зміст професійної підготовки майбутніх учителів засобами інтегративної музейно-педагогічної діяльності з орієнтацією на свідоме формування суб'єктності та цілісності особистості спеціаліста, самовизначення й самореалізацію в професійній та суміжній з нею музейній діяльності.

Аксіологічний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів розглядає систему цінностей у змісті всіх складових професійної підготовки та реалізацію їх у майбутній професійній діяльності (С.Н. Батракова, Н.Б. Крилова, В.А. Сластьонін, В.Є. Тамарін, Г.І. Чижакова).

Б.А. Столяров вказує, що музей актуалізує такий діалог особистості з ідеалами й вічними цінностями культури, у якому людина знайде опору для саморозвитку й самовдосконалення в умовах сучасного світу. Автор зауважує, що цінність музейного впливу визначається його суспільною та особистісною вагомістю у формуванні свідомості, інтелекту, культури. [3; 47].

У музеях педагогічного профілю зібрані матеріальні свідчення педагогічно-творчої діяльності людини, функціонування освітньої галузі, які акумулюють професійно-педагогічний досвід як цінність. В унікальному музейно-педагогічному просторі майбутні учителі занурюються в спілкування з оригіналом, джерелом інформації про досягнення вітчизняної чи світової педагогічної культури. Вступаючи в цей діалог, студенти сприймають педагогічні цінності минулого та співставляють їх із цінностями сучасного, крім того, моделюють своє місце в майбутньому професійній справі.

Аксіологічний підхід дозволяє аналізувати ціннісно-змістовий вплив музеїв педагогічного профілю на майбутніх учителів у процесі професійної підготовки через усвідомлення себе суб'єктом педагогічної культури, наділеним професійними здібностями та якостями, які дозволяють зайняти своє місце у сфері майбутньої професійної діяльності.

Середовищний підхід в освіті пов'язується з розробкою поняття “освітнє середовище” як сукупність зовнішніх (предметних, соціальних, соціокультурних, просторово-часових) умов, у яких відбувається процес навчання, виховання та розвитку (Т.Д. Дубовицька, Г.Л. Ільїн, Ф.І. Пекаріна, В.М. Цеханський).

В.О. Сухомлинський писав, що для різнобічного виховання можна використати все: „і світ речей, оточуючих дитину, і вчинки старших, і особистий приклад учителя, і загальний моральний тонус життя шкільного колективу.” [4; 548].

Музейні педагоги (О.Г. Ванслова, В.Ю. Дукельський, Є.Н. Мастениця, Н.Д. Соколова, Б.А. Столяров, Л.М. Шляхтіна, М.Ю. Юхневич) переконливо доводять, що музейне середовище є частиною соціокультурного простору, володіє специфічною цінністю, естетичною аурою, творчим змістом, а значить

– могутнім духовним потенціалом, що гармонійно впливає на особистість, яка формується. Тобто музейне середовище постає як певний активний простір навчання й виховання, є досконалим засобом здійснення продуктивних змін у педагогічній освіті.

Середовищний підхід характеризує феномен музейно-педагогічного середовища як систему зовнішніх і внутрішніх умов професійної підготовки майбутніх учителів, які впливають на особливості сприймання, розуміння й перетворення конкретної ситуації предметного світу, пов'язаних з теорією та практикою майбутньої професії.

Відповідно до теорії (Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, А.Н. Леонтєва, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Талізїна), **діяльнісний підхід** забезпечує активність майбутніх учителів у засвоєнні суспільно-історичного досвіду. А.А. Вербицький наголошує, що професійні знання здобуваються в результаті професійної діяльності на етапі переходу від теоретичної до практичної роботи. [1].

Залучення студентів вищих педагогічних закладів до музейно-педагогічної діяльності, вирішення творчих навчально-пізнавальних завдань, на думку Є.Є. Герасименко, дозволить майбутнім педагогам засвоїти не лише конкретну методику роботи з музейними колекціями (вона теж знайде застосування в педагогічній практиці), а й стане чинником формування професійних здібностей. [2; 105].

Діяльнісний підхід передбачає активність майбутніх учителів у засвоєнні педагогічного досвіду в процесі музейно-педагогічної діяльності, організованої на базі музеїв педагогічного профілю з метою формування системи професійних знань, умінь та якостей особистості.

Акмеологічний підхід пов'язаний з піднесенням акмеології як науки, яка вивчає чинники, умови й етапи вдосконалення майстерності в професійній діяльності. Цей підхід активно розвивається в психолого-педагогічних працях щодо розвитку професіонала і становлення професіоналізму в будь-якій сфері (А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.В. Кузьміна, І.Н. Семенов); щодо професіоналізму педагога як інтегральної якості його особистості, діяльності та продуктивності професійно-педагогічної праці (І.А. Колесникова, О.В. Титова, В. Онищенко, Е.Ш. Хамітов, А.Т. Цветкова); щодо педагогічної майстерності як вищої творчої активності вчителя, комплексу властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі (І.А. Зязюн, В.А. Кан-Калік, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос, М.Д. Нікандров, В.А. Семиченко).

Музеї педагогічного профілю, які акумулюють здобутки педагогічної культури та найкращі зразки практики в галузі освіти, на нашу думку, спроможні спонукати кожного студента вищого педагогічного навчального закладу досягти високого рівня майстерності у своїй майбутній професії, стати компетентним фахівцем.

Акмеологічний підхід визначає вплив музеїв педагогічного профілю як одного із факторів становлення професіоналізму майбутніх учителів у процесі професійної підготовки.

Залучення музеїв педагогічного профілю в процес професійної підготовки майбутніх учителів обумовлює необхідність обґрунтування **музейно-педагогічного підходу**, який є наслідком музеологічного (М.Є. Каулен, Є.В. Мавлев, М.Ф. Федоров), що знайшов своє місце в загальних музейно-теоретичних працях та, як уже вказувалося, – у наукових дослідженнях з музейної педагогіки. Наприклад, М.Ф. Федоров називає дію музею “душестверджувальною”, яка робить “кожного істотою музеоподібною.” [5; 604].

Музеологічний підхід пов’язується з такими явищами в музейному світі: музейність (музеальність) – властивість музейного предмета, завдяки якій він підлягає зберіганню, вивченню та репрезентації; музейне ставлення до дійсності, або музейна потреба, – прагнення людини зберегти предмети, які мають духовну, естетичну, наукову, меморіальну чи іншу цінність, не пов’язану з поточними утилітарними функціями; музейний спосіб освоєння дійсності, відповідно до якого глядач повинен сприйняти образно-змістовий план експозиції, цінність музейного середовища. Важливе значення при цьому має педкомунікативна підготовка та рівень музейної культури.

Реалізація потенціалу музеїв педагогічного профілю та організація активної музейно-педагогічної діяльності майбутніх учителів (на базі музеїв), на нашу думку, запроваджують *музейно-педагогічний підхід до вищої педагогічної освіти, який відкриває перспективи об’єднання зусиль двох соціокультурних закладів (вищого педагогічного навчального закладу та музеїв педагогічного профілю) з метою реалізації їхньої внутрішньої потреби співпраці в процесі професійної підготовки майбутніх учителів.*

Відтак зрозуміло, що залучення в навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу музеїв педагогічного профілю як фактору професійної підготовки майбутніх учителів допоможе реалізувати сучасні підходи до професійно-педагогічної освіти й дозволить сформувати в майбутніх педагогів необхідний пієтет до цінностей педагогічної культури загальнонаціонального масштабу та обраної професії. Надалі постає необхідність продовжити наукове вивчення означеної проблеми: дослідити досвід педагогічних навчальних закладів з цього питання, розробити доцільні механізми досягнення позитивного професійно-педагогічного впливу музеїв педагогічного профілю.

Література:

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – М.: Высшая школа, 1991. – 204 с.
2. Герасименко Е.Е. Из опыта Российского этнографического музея по приобщению педагогических кадров к музейно-педагогическим знаниям // Музей и образование: Сб. науч. тр. / Науч. ред. С.Т. Махлина. – Санкт-Петербург: СПб, 1999. – С. 102-105.
3. Столяров Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 2004. – 216 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. Т. 4: Павлівська середня школа. Розмова з молодим директором. – К.: Рад. школа, 1977. – 640 с.
5. Федоров Н.Ф. Музей, его смысл и назначение // Сочинения. – М.: Мысль, 1982. – С. 575-704.